

СТАНОВИЩЕ

За дисертацията на тема:

„АРМЕНЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ. ИДЕНТИЧНОСТ И ИСТОРИЧЕСКА ПАМЕТ“,

за придобиване на научна степен „доктор по етнология“,

от

ТАКУХИ ЗАРЕХ ТАВИТЯН,

редовен докторант в катедра „Етнология“,

Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки.

Професионално направление : 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

Докторска програма: Етнология

Дисертационния труд на докторантката Такухи Зарех Тавитян изследва проблема за идентичността на арменската общност в България и по-специално за ролята на някои исторически реалии в нейното изграждане. В масовите представи изграждането на днешната арменската идентичност се свързва единствено с Геноцида, но докторантката се е опитала и до голяма степен е успяла, да излезе от отъпканите коловози на обичайните подразбиращи се търсения и заключения. Потърсила е и е намерила друг ъгъл за изследване на този въпрос - присъствието на арменците в средновековната българска история и начините, по които това присъствие участва сега като градиво на арменската историческа памет и идентичност.

Приемайки ролята на Геноцида за очевидна, докторантката се е опитала да навлезе в по-дълбоките пластове на механизмите на формиране на арменската идентичност, и по-специално на арменската общност в България. Това е направено на базата на няколко маркера, които са потърсени в реалии от средновековната история на днешните и отчасти средновековните български земи. Един такъв подход е много интересен, но и изключително труден, доколкото по презумпция е интердисциплинарен и изисква познания в няколко научни дисциплини – история (и специално медиевистика), археология, етнология, история на религиите, социология, журналистика. Веднага трябва да кажа, че докторантката се е справила отлично с изключително трудната задача.

Тази интердисциплинарност на изследването е заложена още в неговата структура. В увода напр. тя е направила един много хубав преглед на изследванията върху арменците в България въобще, който ще бъде много полезен при бъдещи изследвания на тази не голяма, но твърде важна етническа общност в България. След обичайната теоретична първа глава, където се изясняват основните понятия, които ще се използват в работата – памет, културна и историческа памет, идентичност и пр., което е много необходимо предвид многобройните школи и възгледи в науката по тези въпроси, и с която се задава парадигмалната рамка на изследването, авторката разглежда историята на арменското присъствие в българските земи, сегашни и средновековни. Тук тя е проявила изключителна педантичност в описването и излагането както на изворите за наличието и историята на арменското население на Балканите, така и на историографията по този въпрос. Докторантката се е справила успешно с труднодостъпните извори, а също и с огромната библиография при която има един допълнителен проблем – съществуването на многобройни паранаучни и дори псевдонаучни изследвания. Тя успешно ги е разграничила от собствено научните изследвания, което поставя изследването и на здрави основи, като ясно се откроява науката от идеологията. От друга страна, изследването на тези паранаучни текстове е много важно, доколкото често те са много популярни всред самата арменска общност и по такъв начин са важен извор на историческа информация за самата нея. Тук искам да изтъкна, че в тази си част работата крие голям допълнителен потенциал, и по-нататък авторката може да продължи изследванията си в тази област и дори да прерасне в самостоятелно съчинение.

В тази глава се хвърля светлина и върху някои по-частни въпроси на арменското присъствие по нашите земи, като напр. за павликянската конфесионална общност, нейния етнически състав и неговото развитие, въпрос, който не е изследван достатъчно в историографията. Основни в тази глава са частите посветени на споровете относно произхода на българския цар Самуил и основателя на Бачковския манастир Григорий Бакуриани, които имат качества и на самостоятелни изследвания, но тук ще са основни маркери при изследването на въпросите на изграждането на идентичност на арменците в България.

Трета глава можем да наречем условно масмедийна. В нея се съдържа и самостоятелно изследване на арменския периодичен печат в България, каквото досега не е правено. Тук това изследване е подчинено на основната цел на дисертацията – да види

как са отразени изследваните маркери, обединени най-общо под името „арменците в Средновековна България“, в арменския периодичен печат (вестниците „Ереван“, „Вахан“, „Хайер“, „Парекордзагани ЦАЙН – в периода 1903 - декември 2016), както и в арменските сайтове в България. На базата на този преглед се установява доколко въпросните масмедии, книжни и електронни са информативни и имат роля за конструиране на идентичност. Тук изследването също би могло да бъде продължено, с проучване на средства за информация от страната-майка, но в случая докторантката съвсем правилно го е оставила настрана, тъй като то подлежи на подробно самостоятелно проучване и би изместило центъра на самата дисертация. Заслужава да се отбележи, че този извод – за основната роля на паранаучните изследвания, превени най-често от т. нар. ерудити на общността като основен извор на информация се потвърждава и от някои от резултатите в четвърта глава.

Тази четвърта глава е основна с оглед на темата, с нейните две части, които можем да наречем условно етнологическа и социологическа, заради методите на изследване използвани в нея. В етнологическата част са изложени проведените качествени изследвания (интервюта) с четирима специално избрани представители на арменската общност (в Пловдив, София и Пазарджик), с различна степен на историческа професионализация и историческо знание, чрез които да се установи кои са източниците на памет, как те влияят при формирането на историческата памет и кои са другите опори при идентификацията на арменците.

В социологическата се прави представително за арменската общност количествено изследване (индивидуално анкетиране), като са изпратени и после обработени 200 карти с въпроси в централите на арменската общност в България. Изключително важни ми се виждат някои от изводите в тази глава, направени на базата на получените данни от изследванията – най-вече тези, които са свързани с механизмите за достигането на съответната историческа информация до общността и изграждането на историческия и наратив, което става не толкова на базата на някакви академични изследвания, а чрез ерудитите на общността през съответните масмедии или дори директно, по устен път. Интерполирането на тази информация в устните наративи я прави да има, независимо от академичната и стойност, статут на „автентично“ знание. Въпреки, че този механизъм е разкрит на базата на получения емпиричен материал от арменската общност в България, той може да бъде използван и при други малцинствени групи в българското общество.

Накрая бих искал да подчертая отличната библиографска осведоменост на авторката, която е се е справила в огромен обем научна, паранаучна, псевдонаучна, публицистична и пр. литература, и то в няколко научни направления. Към работата биха могли да се отправят и някои бележки и препоръки, които засягат главно библиографията и прецизацията на някои места, главно от първа глава, които биха могли да бъдат взети под внимание, при бъдещото издаване на текста във вид на книга !

Най-накрая бих искал да кажа, че работата напълно изпълнява всички изисквания за да бъде защитена като дисертация за получаване на образователната и научна степен „доктор“, за което призовавам уважаемото научно жури и за което аз ще гласувам напълно убедено !

Пловдив

доц. дин Димо Чешмеджиев

20 IX 2017

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“